

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмаковец Е. С. Развитие эмоциональной гибкости учителя посредством социально-психологического тренинга / Е. С. Асмаковец // Психология обучения. – 2000. – № 1. – С. 11–14.
2. Ребер А. Большой толковый психологический словарь. Т. 2 (П-Я); пер. с англ. / Ребер Артур. – М.: Веб. АСТ, 2000. – 560 с.
3. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: учеб. пособие / И. В. Вачков. – М.: Ось-89, 2000. – 224 с.
4. Гройсман А. Оптимизация «качества жизни» и психосоматического здоровья учителя средствами психической саморегуляции / А. Гройсман, А. Иконникова // Прикладная психология и психоанализ. – 2006. – № 1. – С. 46–54.
5. Гройсман А. Психосоматическое здоровье учителя при обучении психической саморегуляции / А. Гройсман, О. Соболева, М. Асадов // Прикладная психология и психоанализ. – 2005. – № 4. – С. 51–59.
6. Дерябина Е. А. Как избежать стресса? Влияние функциональных состояний и их саморегуляции на эффективность профессиональной деятельности педагога / Е. А. Дерябина // Гуманитарні науки. – 2004. – № 2. – С. 163–166.
7. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посібник / А. І. Зязюн, Г. М. Сагач – К.: Укр.-фінс. ін-т менедж. і бізнесу, 1997. – 302 с.
8. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
9. Роговик Л. Саморегуляція у професійній діяльності вчителя / Л. Роговик // Початкова школа. – 2004. – № 11. – С. 55–58.
10. Тур Р. Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості / Р. Й. Тур // Управління школою. – 2004. – № 13. – С. 22–24.
11. Хазратова Н. В. Тренінги адаптації першокурсників до умов навчання у вищому закладі освіти / Н. В. Хазратова // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 5. – С. 27–31.
12. Чайка В. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: монографія, за ред. Г. Терещука / В. Чайка. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 275 с.
13. Бобрицька В. І. Як зберегти психічне здоров'я. Поради для вчителя. / В. І. Бобрицька // Постметодика. – 2001. – № 2 (34). – С. 28–35. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ipe.poltava.ua/pm/34/bobrytska.htm>

УДК 373:68

З. Є. БУРКОВСЬКА

**НЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІАЮ**

Обтунтовано педагогічні умови формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю: використання компетентнісного підходу; утвердження професійної культури аграрія; реалізація принципу екологізації; використання засобів народознавства. Запропоновано активні форми виховної роботи у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ), коледжах та вищих навчальних закладах (ВПЗ).

Ключові слова: цінності, професійні цінності, аграрний профіль, аграрій, бджільництво.

З. Е. БУРКОВСКАЯ

**НЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
ЦЕННОСТЕЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОГО ПРОФИЛЯ**

Обоснованы педагогические условия формирования профессиональных ценностей будущих специалистов аграрного профиля: использование компетентностного подхода; утверждение профессиональной культуры агрария; реализация принципа экологизации использование средств народооведения. Предложены активные формы воспитательной работы в ПТУЗ, колледжах и вузах.

Ключевые слова: ценности, профессиональные ценности, аграрный профиль, аграрий, пчеловодство.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PROFESSIONAL VALUES FORMATION IN FUTURE AGRICULTURAL PROFESSIONALS

In this paper pedagogical conditions for the formation of professional values of future agricultural professionals have been substantiated, namely: the use of competence approach, the foundation establishment of professional culture of the agricultural professional, the realization of the ecologization principle, the use of country studies media. A series of educational materials for vocational technical school students, college and university students have been suggested.

Keywords: values, professional values, the agricultural sphere, agriculture professional, bee-keeping.

На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється вихованню моральних якостей та розкриттю творчих можливостей майбутнього фахівця. Особливістю освіти є те, що студенти повинні отримати не лише якісні фахові знання, а й виробити ціннісні орієнтири, які засвідчують їхній професійно-творчий розвиток у майбутній професійній діяльності. Вони також мають набути такі важливі компоненти професійної підготовки, як ціннісний, особистісний, професійно-соціальний, екологічний тощо. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю суттєво залежить від ступеня оволодіння та засвоєння ними ціннісних орієнтацій, формування професійних переконань, які ґрунтуються на аксіологічному підході.

Соціологічні опитування підтверджують, що нині спостерігається різке зниження інтересу молоді до ціннісного аспекту майбутньої професії, натомість чільне місце займають прагматичні та раціональні підходи професійної діяльності в майбутньому. Тому важливим завданням освіти є формування професійних цінностей в учнів та студентів, які надалі екстраполюються в чітке усвідомлення відповідальності за наслідки майбутньої фахової праці.

Формування професійних цінностей фахівців аграрного профілю в сучасних умовах вимагає опори на наукові дослідження, зокрема так: методологія сучасної вищої і професійно-технічної освіти (І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, Н. Ничкало, Л. Оршанський, В. Скотний); теоретичні засади освіти та виховання (І. Бех, Г. Ващенко, О. Вишневський, С. Гоичаренко, В. Жук, М. Пантюк, О. Сухомлинська); теоретично-методологічні основи формування цінностей особистості та її культурологічні аспекти (Г. Васянович, В. Гриньова, В. Смець, С. Срмакова, О. Научитель, Н. Пташник, М. Рокич, Н. Шеминог); теорія і практика професійної підготовки студентів-аграріїв (Д. Барановський, П. Бусел, А. Галеєва, Н. Костриця, О. Левчук, П. Лузан, Т. Мельничук, В. Надеєв, Д. Погонішева); історико-культурологічний досвід народної педагогіки (Н. Заячківська, А. Кочубей, Ю. Красильник, Г. Майборода, В. Мосіяшенко) та ін.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю та показати можливості їх реалізації шляхом виховних справ у ПТНЗ, аграрних коледжах та ВНЗ аграрного профілю.

Аналіз науково-педагогічних джерел та практики підготовки фахівців аграрного профілю дозволив виявити певні суперечності між: традиційними підходами до професійної підготовки та вимогами сучасного суспільства, зумовленими пошуком інноваційних шляхів професійного становлення студентів-аграріїв; сучасними вимогами щодо професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю та дійсним рівнем сформованості цих цінностей; знанням студентами норм і цінностей та їх реалізацією у професійно-практичній діяльності; необхідністю використання аксіологічної компоненти у професійній діяльності сучасного фахівця аграрного профілю та теоретичною нерозробленістю цієї проблематики у педагогічній науці.

Нині в суспільстві обговорюється нова система цілей освіти, відроджується традиція ставлення до особистості як до найвищої цінності, наголошується на необхідності повернення в навчально-виховний процес ідей природовідповідності, культуровідповідності виховання та індивідуально-особистісного розвитку. Ці тенденції вказують на те, що одним із основних методів проектування систем освіти та виховання стає ціннісний підхід, спрямований на взаємодію з учнем як суб'єктом навчально-виховного процесу, суб'єктом, здатним до саморозвитку, самовдосконалення, власного життєтворення на основі визначених ціннісних орієнтацій [10]. Побудова нової системи цінностей, яка дає людині життєві орієнтири, котрі

відповідають її індивідуальності, гарантують їй адаптацію у світі, що швидко змінюється, і духовну незалежність, – це дуже складна робота особистості над собою [11].

Аналіз наукових розвідок засвідчує, що формування професійних цінностей майбутніх аграріїв перебуває на стадії інтенсивного розвитку. Водночас використання різних засобів для вирішення завдань свідчить про значний потенціал цього напрямку. Цінності – це синтез, почуттів, потягів і дій, що посідають важливе місце в загальній структурі особистості і сиріяють визначенню її життєвих позицій [7]. Психолого-педагогічний зміст поняття «цінність» включає залежність цінностей особистості від потреб суспільства. У такому разі суб'єкт сам є цінністю, а цінності трактуються як елементи структури свідомості особистості.

Професійні цінності лежать в основі ґрунтового підходу до професійної підготовки фахівців з будь-якої професії. Визначено критерії сформованості професійних цінностей майбутнього фахівця: адаптивність фахівця у професійній діяльності не лише у суто професійному, а й суспільному та загальнолюдському аспекті; відповідності професійної освіти запитам галузі і педагогічній парадигмі; задоволення власними професійними позиціями; мотивація розвитку професійних цінностей; завершеність кожного етапу формування професійних цінностей у системі неперервної освіти; можливість переходу на наступний етап; обізнаність фахівця щодо професійних цінностей відповідно до професійних функцій; осмислення фахівцем професійних цінностей; спрямованість фахівця на результативність у формуванні професійних цінностей; інтегрованість усіх аспектів професійних цінностей фахівця; позитивне емоційне ставлення до аксіологічної складової професійної діяльності; готовність до використання сформованих професійних цінностей у професійній діяльності.

Методологічна функція формування професійних цінностей полягає у забезпеченні професійної культури майбутнього фахівця аграрного профілю і базується на ідеях інтеграції гуманітарних та спеціальних знань. Такий підхід дав змогу сформулювати філософсько-методологічні передумови формування професійних цінностей майбутнього фахівця аграрного профілю: виникнення нової якості в процесі формування професійних цінностей, що забезпечує нові можливості формування особистості та культури майбутнього фахівця; відповідність методологічним принципам об'єктивності та науковості; диференціація професійних цінностей за спеціалізаціями, що створює передумови для реалізації принципу розвитку як основоположного в системі неперервної професійної освіти; забезпечення всебічності формування професійних цінностей майбутнього фахівця аграрного профілю та їх взаємозв'язку у професійній діяльності; послідовне формування та розвиток професійних цінностей на основі принципу неперервності професійної освіти.

Конкретизацією їх стали психолого-педагогічні передумови формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю: адаптація особистості до сучасних соціально-економічних ролей з формуванням відповідних професійних цінностей щодо відповідальності за результати праці, особистісного сприйняття професійних проблем і завдань; інтеграція прагматичних та духовних цінностей майбутніх фахівців; оволодіння у професійній діяльності сучасними технологіями особистісного впливу на споживача сільськогосподарського продукту; опора на інтегровані асоціації, які є найскладнішими різновидами зв'язків психологічних процесів, що забезпечують повноту та цілість аксіологічних знань; формування комунікативності особистості, її здатності до відкритого спілкування, налагодження міжособистісних стосунків; формування культурологічного стилю інтегративного мислення майбутнього фахівця як основи його професійно ціннісних орієнтацій; формування мотивів засвоєння ціннісних знань; формування пізнавального інтересу до аксіологічної проблематики у професії; формування психологічної готовності студентів до сприйняття професійних цінностей (історичних та сучасних); формування функціональних професійних знань і умінь з фаху.

Модель формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю базувалася на принципах історизму, гуманізації та інтеграції, а також таких основних положеннях: наявність чітких аксіологічних знань у аграрній галузі є об'єктивною основою для формування в студентів ціннісних переконань та професійно-ціннісних орієнтацій у майбутній професійній діяльності; послідовне оволодіння професійними цінностями передбачає можливість творчого професійного розвитку; професійна спрямованість ціннісних знань майбутніх фахівців поєднує загальнолюдські та вузькопрофесійні цінності; у процесі навчання

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

відбувається формування професійної культури аграрія, необхідної для правильного використання знань та умінь у професійній майбутній діяльності; формування професійних цінностей є завданням викладачів усіх навчальних курсів.

Модель формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю представлена на рис. 1.

Враховуючи з викладене вище, нами визначено такі педагогічні умови формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю:

- використання компетентнісного підходу;
- утвердження професійної культури аграрія;
- реалізація принципу екологізації;
- використання засобів народознавства.

Реалізація педагогічних умов формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю передбачає розробку та застосування ефективних методик, окремих форм та методів виховання. Важливим аспектом у цій справі є використання виховних можливостей навчального процесу. Інтегративні зв'язки з позиції конкретної професійної підготовки не ламають структуру і специфіку кожного навчального курсу, а гармонійно поєднують їх в загальну систему знань, здібностей, навичок та ціннісних орієнтацій особистості. У позанавчальній діяльності ефективними виявилися методики доброчинності, благочинності та волонтерівання. Найбільш популярними та результативними у всіх типах навчальних закладів є виховні справи та народознавчі заходи. Виховна справа – це форма організації і здійснення конкретної діяльності вихованців, яка необхідна, корисна, здійсненна.

Нами розроблено, використано та запропоновано викладачам ПТНЗ, коледжів та ВНЗ певні виховні справи.

Подорож на пасіку минулого (для учнів ПТНЗ спеціалізації бджільництва): на уявній машині часу учні «переносяться» поетапно у X, XVII, XIX ст. і описують пасіки. Тут можливе використання театралізованої гри, де обговорюються риси характеру пасічника, його професійні цінності, способи передачі професійних цінностей учням тощо.

Прес-конференції «Добром зогріте серце» (для студентів аграрних коледжів), протязом якої аналізуються вічні цінності, їх незмінність з часом.

Турніри ерудитів і знавців з бджільництва (історичного характеру).

Усний журнал «Божа посланниця», де аналізуються моральні якості пасічника.

Аукціони народної мудрості (про передбачення погоди, взаємозв'язок природи і людини тощо).

Захисти фантастичних проєктів «Аграрій через тисячу років»: тут доцільно дати можливість учням пофантазувати не лише на тему розвитку технічного аграрної науки і техніки, й поговорити про риси особистості майбутніх аграріїв, їх професійні цінності, прогнозуючи, які з них залишаться, а які, можливо, стануть анахронізмами.

Свято на честь України: «Найкращий в світі мед».

Свята народного календаря. Проводяться у всіх типах навчальних закладів, їх варто поєднати з доброчинними акціями.

Диспут «Чого може людину навчити звичайна бджола» показує, що постійне спілкування з бджолами виробляє позитивні моральні якості, вчить терпінню, доброті, турботливості.

Конференція «Село – це гордість України». Особливо важливим є проведення такої конференції у ПТНЗ, де вчиться багато дітей з сільської місцевості.

Диспут: «Чи може бути щасливим аграрій, який не любить свою професію».

Історико-літературний вечір «Бджіл треба серцем любити».

Літературний вечір «Хлібороб у творах українських письменників».

Екологічна акція «Бджоли і чиста природа».

Радіогазета «Я маю душу». Її тематика якої базується на провідній ідеї, що фахівець, а особливо аграрного профілю, не може бути повноцінною особистістю, не володіючи професійно ціннісними орієнтаціями. Зауважимо, що у газеті можна використати і аналіз слова «повноцінний».

Створення «родоводу» бджоли, пшеничного колоска тощо.

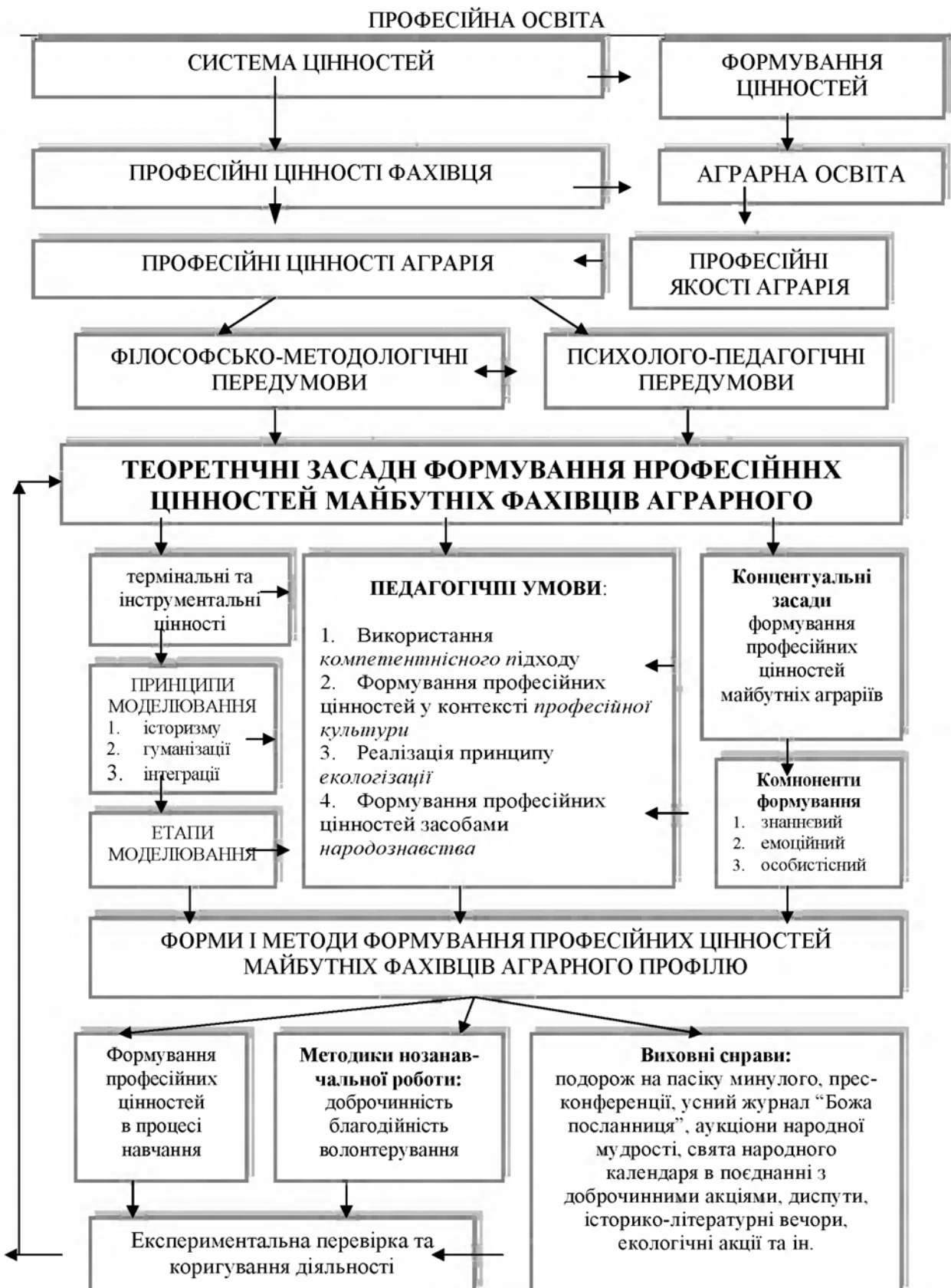

Рис. 1. Модель формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю.

Конкурс ерудитів «Який буває мед» (липовий, гречаний, квітковий, будяковий, акацієвий, падевий тощо ...).

Літературний вечір за книгою В. Скуратівського «Я вас, бджоли, благословляю».

Таким чином, в реалізації педагогічних умов формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю доцільно застосовувати виховні справи: подорож на пасіку минулого; прес-конференція «Добром зогріте серце»; захисти фантастичних проєктів «Аграрій через тисячу років»; свята народного календаря; літературний вечір «Хлібороб у творах українських письменників»; екологічна акція «Бджоли і чиста природа» та ін.

Подальшого вивчення потребують дослідження специфічних особливостей формування професійних цінностей для фахівців конкретних спеціалізацій аграрної галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Біруля В. В. Формування у підлітків ціннісних орієнтацій засобами художньої літератури у позанавчальний час: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / В. В. Біруля. – Херсон, 2005. – 20 с.
3. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. І. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
4. Галєєва А. П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Антоніна Петрівна Галєєва. – Дрогобич, 2009. – 256 с.
5. Грищук З. С. Формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю: метод. посібник. – Львів: Сполом, 2011. – 96 с.
6. Грищук З. С. Формування знань про цінності в контексті екологізації професійної освіти: Метод. рекомендації. – Львів: Сполом, 2007. – 28 с.
7. Срмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. С. Срмакова. – Одеса, 2003. – 21 с.
8. Козловська І. М. Формування професійних та духовних цінностей фахівців в контексті національного виховання особистості / І. М. Козловська // Нові технології навчання. – 2010. – № 66. – С. 107–113.
9. Мельничук Т. Ф. Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх фахівців агротехнологічного спрямування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. Ф. Мельничук. – К., 2010 – 229 с.
10. Рудіна О. М. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників в умовах навчально-виховного процесу гімназії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. М. Рудіна. – К., 2002. – 252 с.
11. Скотний В. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному / В. Скотний. – Дрогобич: Вимір, 2004. – 348 с.
12. Сухомлинська О. В. Концепція громадянськості й школа в Україні / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 21–25.
13. Яковлев С. В. Содержание и структура системы ценностей личности // Педагогическое образование и наука. – 2007. – № 3. – С. 29–30.
14. Ярмоленко О. Д. Системний підхід до формування національних і загальнолюдських моральних цінностей в українській етнопедагогіці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Д. Ярмоленко. – К., 1995. – 21 с.

УДК 37.047; 37.048.4

Н. В. МОСКАЛЮК

ЗМІСТ І ФОРМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядається проблема підготовки майбутніх вчителів біології до дослідницької діяльності. Проаналізовані поняття «дослідницька діяльність», «дослідницькі вміння». Визначені компоненти готовності майбутніх вчителів біології до дослідницької діяльності та дослідницькі завдання для формування вказаних компонентів.